

Series I

Vol. III, No. 3

Sept. 1977

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

8511 BEVERLY PARK PL., PICO RIVERA, CALIF. 90660, USA

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL Ser. I, Vol. III, No. 3 Sept. 1977

LETTERS

Պատահական ձեռքս է անցել Ձեր պարբերականն, որ հրատարակվում է տարեկան չորս թիվ:

Ես որպես սիրող հայկական դրամների, որ ունեմ մի փոքր հաւաքածոյ եւս, ուստի ցանկանում եմ անդամակցելու Ձեր միութեան, ուստի՝ խնդրում եմ ինձ ուղարկէք Ձեր եղած տեղեկութիւնները անդամակցելու համար:

Սպասելով Ձեր շուտափոյթ նամակին,

Teheran, Iran

Vardan Nazarians

Congratulations for your professional journal (No. 3 & 4, Dec. 1976).

Glendale, California

Nick Jamgochian

Congratulations for the great work you have done on Armenian Numismatic Journal (No. 3 & 4, Dec. 1976).

Arcadia, California

Luther Eskijian

ANNOUNCEMENT

In memory of Father C. Sibilian's centennial (+ May 23, 1878) the Armenian Numismatic Journal will publish a special edition. Articles on the father of Armenian numismatics or studies (2000-5000 words) on the coins of Cilician Armenia are solicited. The editorial board will provide the Armenian summary for English language articles and the English summary for Armenian language articles. His biography will be prepared in English from the forward of his famous treatise "Classification of Roupenian Coins" published posthumously. Deadline for the articles: March 31, 1978.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայր Կ. Սիպիլեանի հարիւրամեակին յիշատակին (+ 23 Մայիս, 1878)՝ Հայ Դրամագիտական Հանդէսը պիտի հրատարակէ բացառիկ մը: Զօդուածներ կը խնդրուին հայ դրամագիտութեան նախաօր մասին կամ ալ ուսումնասիրութիւններ (2000-5000 բառ) Կիլիկեան Հայաստանի դրամներու վրայ: Խմբագրական կազմը պիտի պատրաստէ հայերէն ամփոփումը անգլերէն լեզուով յօդուածներու եւ անգլերէն ամփոփումը հայերէն լեզուով յօդուածներու: Իր կենսագրութիւնը պիտի պատրաստուի անգլերէնով հիմնուելով իր հռչակաւոր բանասիրութեան վրայ՝ "Դասակարգութիւն Ռուքենեան Դրամոց" որ հրատարակւած էր յետ մահու: Զօդուածներու ստացման սահմանուած վերջին թուական՝ 31 Մարտ, 1978:

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, Calif. 90660, USA. Associate Editors, C. R. Nazarian, W. Gewenian. Non-member subscription \$5.00 per year. Single copies \$1.50. Back issues available.

(Continued from Vol. III, No. 2, page 20)

- Ե. Հայաստանի արտաշեսյան թագա-
ւորները եւ նրանց ղրամները
26. Օգոստոս Օկտավիանոսի եւ
հայոց թագաւորների պատկեր-
ներով ղրամները
27. Վերջիններիս դերը շրջանա-
ռութեան մէջ
28. Ատրպատականի թագաւոր Արիո-
քարզանեսի որդի Արտաւազդ
Դ-ի ղրամների մասին
29. Մատենագրական տուեալներ
- Զ. Դրամական շրջանառութիւնը Հա-
յաստանում հռոմէական տիրակա-
լութեան ժամանակաշրջանում
1. Հռոմէական ղրամների նշանա-
ւոր ժողովածուները եւ նրանց
վերաբերեալ հրատարակուած
աշխատութիւնները
2. Հռոմէական ղրամների դասա-
կարգման սկզբունքները
3. Հռոմի դրամական համակարգը
եւ նրա հիմնական միաւորները
4. Չափազիտական տուեալներ
5. Հռոմէական ղրամների տարա-
ծումը արեւելքում եւ նրանց
դերը Հայաստանի ապրանքաշրջ-
անառութեան մէջ
6. Հայաստանում տարածուած
հռոմէական ղրամների ընդհան-
րութիւնը
7. Հանրապետական եւ կայսերական
շրջանի հռոմէական ղրամների
պատկերագրական տարբերութիւն-
ները
8. Հայաստանին նուիրուած հռոմ-
էական հանրապետութեան դրամ-
ները եւ նրանց վրայ նշուած
արժանագրութիւնների ու պատ-
կերների հմաստը
9. Զենո-Արտաշէսի թագաւորու-
թիւնը եւ Արտաշատում թո-
ղարկուած հռոմէական դրամը
10. Հայաստանին վերաբերող հռոմ-
էական կայսեր ներոնի դրամ-
ները
11. Վեսպասիանոսի ոսկէ դրամը եւ
նրա դրուագումը Հայաստանի
նուամման առթիւ
- E. Coinage of Artaxiad kings of
Armenia
26. Coins with the effigy of
Augustus Octavianus and
Armenian kings
27. The role of latter coins
in circulation
28. Concerning the coins of
Artavasdes IV, the son of
Ariobarsanes, the king of
Atrpatakan (Azerbaijan)
29. Bibliographic data
- F. The monetary circulation in
Armenia during Roman occupa-
tion
1. The notable collections of
Roman coins and the pub-
lished treatise relating
to them
2. The principles of Roman
coin classification
3. The series of Roman coins
and their basic denomina-
tions
4. Metrological data
5. The spreading of Roman
coins in the East and
their role in the trade of
Armenia
6. The characteristic Roman
coins spread in Armenia
7. The iconographic differ-
ences or Roman Republican
and imperial coins
8. Roman Republican coins
dedicated to Armenia, the
meaning of their inscrip-
tions, and iconography
9. The reign of Zeno Artaxias
and the Roman coin struck
at Artaxiata
10. The coins of Emperor Nero
related to Armenia
11. Vespasian and his gold
coin issued on the con-
quest of Armenia

12. Տրայանոսի պղնձեայ շքադրամները, թողարկուած Հայաստանի եւ միջագետքի նըլաճման տարիներին
13. Սոյեմոսի կարգումը Հայաստանի թագաւոր
14. Անտոնինոս Պիոսի եւ Լիւցիոս Վերոսի դրամների պատկերագրութիւնը
15. Մարկոս Աուրելիոսի Հայաստանին նուիրուած դրամների ժամանակագրութիւնը
16. Հայաստանի մայրաքաղաքի Արտաշատի հռովմէական դրամը եւ նրա թողարկման տարեթիւը
17. Հայ-հռովմէական ռազմական ու քաղաքական առնչութիւնների առթիւ թողարկուած դրամների աղբիւրագիտական նշանակութիւնը

12. Bronze commemorative coins of Trajan issued during the years when Armenia and Mesopotamia were conquered
13. Sohemus constituted as king of Armenians
14. The iconography of coins of Antonius Pius and Lucius Verus
15. The chronology of coins of Marcus Aurelius dedicated to Armenia
16. The Roman coins of Artaxiata, capital city of Armenia, and the date it was issued
17. The paleographic significance of coins issued in relation to Armeno-Roman strategic and political events

- Ը. Պարթեւական եւ Սասանեան դրամների մասին
1. Հայաստանում տարածուած պարթեւական դրամները
  2. Արեւելքի միջազգային առեւտրում պարթեւական դրամների դերը եւ նրանց նշանակութիւնը Հայաստանի դրամական տնտեսութեան մէջ
  3. Պարթեւական պետութեան դրամական սիստեմի հիմնական միաւորները
  4. Պարթեւական դրամների վրայ դրոշմած արձանագրութիւնների բովանդակութիւնը, ձեւաւորման լրացուցիչ տարրերը
  5. Պարթեւական դրամների վրայ արքայական դիմաքանդակների ուղղութեան տեսութիւնը
  6. Հայ-Արշակունիներին վերագրուող դրամները եւ նրանց որոշման հարցը
  7. Տարեթուերի նշման սկզբունքները պարթեւական դրամների վրայ
  8. Վոնոն թագաւորի դրամները
  9. Պարթեւական փողերանոցները
  10. Սասանեան դրամների թողարկումը եւ նրանց պատկերագրութեան հիմնական թեման
  11. Սասանեան դրամական համակարգը եւ նրա հիմնական միաւորները

- G. Concerning the Parthian and Sassanian coinage
1. The Parthian coins circulated in Armenia
  2. The role of Parthian coins in Eastern international commerce and its significance with the monetary economics of Armenia
  3. The basic denominations of the Parthian government's monetary system
  4. The content of inscriptions and the complementary style elements of Parthian coinage
  5. The phenomena of the royal facial sculpture orientation on Parthian coins
  6. The coins attributed to the Armenian Arsacids and the problem of sorting
  7. The principle of dating on Parthian coins
  8. The coins of King Vonones
  9. The Parthian Mints
  10. Sassanian coinage and the basic theme of iconography
  11. The series of Sassanian coins and its basic denominations

12. Սասանեան դրամների շրջանառութիւնն Արեւելքում եւ նրանց դերը Հայաստանում
13. Սասանեան դրամների վրայ նշուած արձանագրութիւնը եւ նրանց իմաստը
14. Արքայական թագերի ձեւերը իբրեւ ժամանակագրական վկայութիւն
15. Պատկերների սխեմատիկ բընոյթը ուշ սասանեան դրամների վրայ եւ տարեթուների նշման սկզբունքները
16. Փողերանոցների անունները եւ նրանց յիշատակման ձեւերը
17. Հայաստանում թողարկուած սասանեան դրամները եւ նրանց ժամանակագրութիւնը
18. Հայաստանում շրջանառութեան մէջ եղած սասանեան դրամների բնորոշ խմբերը
19. Սասանեան դրամների ընդօրինակութեամբ թողարկուած դրամները եւ վերջիններիս դերը Հայաստանում

- Ը. Դրամական շրջանառութիւնը Հայաստանում արաբական տիրակալութեան ժամանակաշրջանում
1. Սասանեան եւ բիւզանդական արծաթ դրամների համատեղ շրջանառութեան սկզբունքը Հայաստանում արաբական տիրակալութեան վաղ ժամանակներում
  2. Արաբ-բիւզանդական եւ արաբ-սասանեան դրամների թողարկումը խալիֆայի տիրապետութեան երկրներում
  3. Աբդ-ալ-մելիքի դրամական ռեֆորմը եւ քուֆի գրերով դրամների տարածումը միջագային առեւտրում
  4. Խալիֆայի դրամական համակարգի հիմնական միաւորները եւ նրանց փոխարարներութիւնները
  5. Օմայեան դրամների վաղագոյն նմուշները եւ Հայաստանում թողարկուած օմայեան դրամները
  6. Դրամների վրայ նշուած խորագրերը եւ նրանց իմաստն ու գրելացեւը
  7. Օմայեան դրամների խոշոր ժողովածուները եւ նրանց վերաբերող կարեւոր աշխատութիւններ

12. The circulation of Sassanian coins in the East and their role in Armenia
13. The inscription on Sassanian coins and their meanings.
14. The forms of royal crowns as chronological evidence
15. The schematic entity of figures of late Sassanian coins and the dating principle
16. The names of the mints and the forms of their mentioning
17. The Sassanian coins minted in Armenia and their chronology
18. The essential groups of Sassanian coins circulated in Armenia
19. The minted coins patterned after the Sassanian coins and their role in Armenia

- H. Monetary circulation in Armenia during the Arab occupation
1. The circulation of Sassanian and Byzantine silver coins together in Armenia during the early period of Arab occupation
  2. Arab-Byzantine and Arab-Sassanian coins struck in the dominion countries of Caliphate
  3. The monetary reform of Abd el-Melik and the spreading of coins with kufic letters within international commerce
  4. The basic denominations of Caliphate monetary series and their relationships
  5. The earliest examples of Umayyad coins and the ones struck in Armenia
  6. The titles inscribed on coins, their meanings and style of writing
  7. The great collections of Umayyad coins and the important treatise relating to them

8. Օմայյեաների հեռացումը Արեւելքից եւ նոր արձանագրութիւններ արաբական դրամների վրայ
  9. Աբբասեանների մուտքը քաղաքական ասպարէզ եւ նրանց ազգացուցակը դրամագիտական վկայութիւններով
  10. Աբբասեանների վարչական բաժանումը եւ գործող փողերանոցները
  11. Աբբասեան դրամների յայտնաբերումները Հայաստանում
  12. Արմինիա՝ նահանգը եւ նրանում թողարկուած դրամների տարածումը Անդրկովկասում եւ նրա սահմաններից դուրս
- Թ. Հայաստանում առաջացած արաբական ամիրութիւնները եւ նրանց դրամների շրջանառութիւնները Թ-ժ դարերում
1. Աբբասեանների տիրակալութեան ջլատումը եւ առանձին էմիրութիւնների առաջացումը Արեւելքում
  2. Սաջեանները Ատրպատականում եւ նրանց պայքարը Շիրակի հայոց թագաւորութեան դէմ
  3. Սաջեանների ազգացուցակը եւ թողարկած դրամների ժամանակագրութիւնը
  4. Սաջեան դրամներին նուիրուած ուսումնասիրութիւնները
  5. Սաջեան դրամների կշռային չափերը, արձանագրութիւնների իմաստը եւ գրեւածելը
  6. Սաջեան դրամների դերը Հայաստանի արտաքին ու ներքին առեւտրական գործարքներում
  7. Սաջեանների փողերանոցները եւ նրանց գործունէութեան ժամանակազրական տուեալները
  8. Ոսկու եւ արծաթի փոխարարութիւնը միջազգային առեւտրում Թ եւ ժ դարերում
  9. Սաջեանների յաջորդները եւ նրանց թողարկած դրամները
  10. Դայսամ իբն Իբրահիմ Ալ-Զուրդին եւ նրա դրամների հաղորդած տուեալները
8. The removal of Umayyads from the East and new inscriptions on Arab coins
  9. The entry of Abbasids in the political arena and their family tree, according to numismatic evidences
  10. The Abbasid administrative divisions and the active mints
  11. The discovery of Abbasid coins in Armenia
  12. The "Arminiyyah" state and the spreading of coins minted in Armenia, to Transcaucasia and beyond her borders
- I. The birth of Arab Emirates in Armenia and the circulation of their coins, IX-X Centuries
1. The weakening of Abbasid occupation and the birth of individual emirates in the East
  2. The Sajids in Atrpatakan (Azerbaijan) and their war against the Armenian kingdom of Shirak
  3. The Sajid family tree and the chronology of coins they have struck
  4. The treatise dedicated to Sajid coins
  5. The metrology, meaning of inscriptions, and style of writing of Sajid coins
  6. The role of Sajid coins within external and internal commercial arrangements
  7. The Sajid mints and the chronological data of their activities
  8. The relationship of gold and silver in international commerce, IX-X Centuries
  9. The successors of Sajids and the coins they had struck
  10. The coins of Daysam ibn Al-Gurginid and the transmitted data from his coins

(Նար. 2)

(To be cont. 2)

IN SEARCH OF AN ARMENIAN MONOGRAM

Vahagn was one of the sons of King Tigranes Yerouandian (VI Century B.C.) and also his successor, according to legendary Armenian history.

Vahagn was the battle-god and also the lover of Astghik (goddess of love). He was a popular national god and worshipped as much as the famous Armenian gods Anahit and Aramazt. According to Moses of Khoren, an Armenian historian, his birth was miraculous:

"Heaven and earth were in travail
Was in travail the purple sea.
The sea gave birth to red reed
And from that reed came forth smoke
And from that reed came forth flame
And out of the flame ran a lad.
His hair was of fire
His bird was of flame
And his eyes were like sons." (1)

He has battled with dragons and conquered them. During a winter season he had gone to steal hay from the barns of King Barsham of Assyria. He transported the hay with huge arms. On the way he dropped some while he was flying through the heavens. The hay formed a luminous path which was called "Hartgoghi Janaparh" (Track of the Hay-Stealer) or what is known today as "Milky Way".

With the conquests of Tigranes II the Great the image of Heracles was introduced to the Armenians. Heracles (2) was also a superman hero like Vahagn. Thus Vahagn was identified with Greek god Heracles and coins bearing the legendary hero were struck.

The coin in question, from the writer's collection, is a bronze coin of Tigranes II the Great, 18 mm in diameter and 3.24 gm weight. Obverse: Typical bust of Tigranes to right with Armenian Tiara. If there are eagles and a star it does not appear on the coin due to its poor condition. Reverse: Bearded nude Vahagn (Heracles) standing, head to left. Left hand leaning on a club and right arm folded, holding lion's skin. The inscription reads: ΒΑΣΙΛΕΥΣ to left ΒΑΣΙΛΕΩΝ / ΤΙΓΓΑΙΝΟΙΥΤ.(3) Additionally, a monogram in a recessed square appears to the left of Vahagn's head.

-
1. L. Z. Surmelian, "I Ask You Ladies and Gentlemen", New York, 1945, p. 229. For another good translation see, Z. C. Boyajian, "Armenian Legends and Poems", 2nd edition, 1958, London. However, poetic excellence is achieved in the above translation.
  2. For twelve extra ordinary tasks of Heracles (Greek for Hercules) see W. Smith, "Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography", London, 1972 reprint, pp. 307-311.

Tigranes II, enlarged 3x

A symbol in a recessed square immediately raises the question of whether it is a countermark. The monogram in the square is slightly larger than the lettering of the inscription. This argument strengthens the point that it might be a countermark. But a countermark would have a flat surface on the opposite side of the coin. A flat surface on the obverse corresponding to the hypothetical countermark is missing. Also, a comparison (4) with the monograms of other bronze coins of Tigranes II indicate that slightly larger letters are commonly used for monograms compared to the inscription on the coin. Perhaps, it would not be a wrong assumption to conclude that it is not a countermark but is an original part of the coin. If we accept this argument, then the next obvious question would be what does the monogram mean?

An exactly similar letter does not exist in the Greek alphabet. But, very likely it would be the mirror image (5) of letter Nu. Probably, it was used in the regular Nu form on a coin of different area; and to distinguish itself with a different identity, the mirror image of Nu was used.

The letter N, in the Greek alphabet, could indicate the 50th regnal year of a ruler. However, Tigranes ruled 39 years (95 - 56 B.C.) only. Therefore, the monogram could not possibly be dating indication. It could be the initial of an engraver or a mint mark.

Sufficient numismatic evidence is not available to the writer about the actual meaning of this mint mark. According to D. Sellwood (6) NI or N mint marks could indicate NICA

-
3. P. Z. Bedoukian, "A Classification of the Coins of Artaxiad Dynasty of Armenia", ANS MN 14, 1968, New York, pp. 41-66, pl. IX-XI, No. 19. Also, "Coinage of Artaxiad Dynasty of Armenia", 1969, Vienna, No. 18-1 and 19.
  4. Ibid., No. 18 obverse which has letter A to left of King's head.
  5. A good example of mirror image Epsilon (Ε) can be seen on an ancient tetradrachm of Eretria in B. V. Head, "Historia Numorum", 1967, Chicago reprint, Eretria, p. 362, fig. 205; Athens, p. 371-372, figs. 208, 212.

or NICAIA. However, this city was never within the territorial limits of Tigranes II the Great. There is the city of Nisibis which could have been an operational mint and used Nu as a mint mark. According to history (7) Nisibis was under the suzerainty of Tigranes II. But Nisibis was very close to Ticranocerta (8), logistically speaking, it would not be very practical to have two mints so close to each other. Ticranocerta was an addition after the empire was formed. It is very conceivable that Nisibis may have been an Armenian operational mint before Ticranocerta was in full swing as a new mint. (9) Unfortunately, numismatic evidence is insufficient on this subject. Ancient historians are not much help either in this respect. Until further evidence surfaces it would be premature to reach conclusion on this matter.

There is also the possibility of its being the initial of an engraver, or mint master, or magistrate as it was the custom of some mints where they used the initials rather than the actual mint names for their monograms. This in itself would be the subject of a series of articles to be researched within the sphere of classical Hellenic numismatics.

Pico Rivera, California

Y. T. Nercessian

ՀԱՅ ՄԵՆԱԳՐԻ ՄԸ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒՄԸ

(Ամփոփում)

Հեղինակին հաւաքածոյէն Տիգրան Մեծի քրոնդէ դրամ մը՝ Վահագնի պատկերատիպով քեկողմին վրայ՝ ունի 18 մմ տրամագիծ եւ 3.24 գմ ծանրութիւն: Վահագնի գլխուն ձախին՝ յունարէն մենագիր գետեղուած ընկղմած քառակուսիին միջեւ:

Նման ընկղմած քառակուսիի միջեւ մենագիր մը առաջին առթիւ կը թելադրէ թէ՛ այդ պէտք է ըլլայ կրկնադրոշմ մը: Սակայն ենթադրեալ կրկնադրոշմին համապատասխան վայր՝ ակողմին վրայ հարթութիւն գոյութիւն չունի: Մենագիրը մի քիչ աւելի մեծ է բաղդատեալ արձանագրութեանց գրերուն հետ: Քննութիւն մը Տիգրան Մեծի այլ դրամներու տարբեր մենագրերուն հետ ակնյայտ կ'ընէ որ նման տարբերութիւն մենագրերու եւ արձանագրութեանց գրերու միջեւ եղած է ընկալեալ սովորութիւն: Ուրեմն սխալ պիտի չըլլար ենթադրել որ մենագիրը կրկնադրոշմ մը չէ այլ (Շար. էջ 35-ի վրայ)

6. D. Sellwood, "Parthian Mints", "Journal of Numismatic Fine Arts", Vol. 4, Nov. 1975, No. 3, Encino, California, pp. 57-60.
7. J. de Morgan, "The History of the Armenian People", Boston, 1965, p. 89. Also, W. Smith, Nisibis, p. 482.
8. Ticranocerta was 55 km from Nisibis, see H. A. Manandian, "The Trade and Cities of Armenia in Relation to Ancient World Trade", Lisbon, 1965, p. 60.
9. Nisibis has been a historical mint for other rulers. Head "Historia Numorum", p. 815. Also, P. Z. Bedoukian, "Five Hoards Containing Coins of the Artaxiads of Armenia", "Revue Des Etudes Arméniennes", Tome V, 1968, Paris, p. 426.

BIBLIOGRAPHY ON THE COINS OF ARTAXIAS I

Artashes reigns over the Armenians in place of his father, Arshak, in the twenty-fourth year of the Persian king, Arshakan. Prospering greatly, he does not desire a secondary throne but aspires to one of the first rank. Arshakan consents to give him royal supremacy. Since he (Artaxias) was a proud man and a lover of war, he built a palace for himself in Persia and had coins struck with his effigy. He set Arshakan, king of the Persians, under his hand and made Tigran, his own son, king of the Armenians.

Moses of Khoren

"History of Armenians", Second Book, Chapter XI
Translated by the editorial board of Arm. N. J.

Ardachès succède sur le trône d'Arménie à Archag son père, la vingt-quatrième année du règne d'Archagan, roi des Perses. Vu l'agrandissement de sa fortune, il ne veut plus le deuxième trône, il veut le premier rang; Archagan consent à lui donner la suprématie royale. Ardachès était un guerrier superbe, ami des combats. Il se bâtit un palais en Perse, fit frapper monnaie à son effigie. Il tint Archagan, roi des Perses, sous sa puissance; et fit Dicran, son propre fils, roi d'Arménie.

Moïse de Khorène

"Histoire de l'Arménie", Livre Second, XI
Traduite en franç. par le Vaillant de Florival,
avec le texte arménien, Venise, 1841.

Moses of Khoren stats that Artaxias struck money his effigy, which is etremely probable. But no coin of this ruler has been preserved. Moreover, the sequence of Armenian coins discovered to date is very incomplete, and the interpratation of the inscriptions they bear is often dubious.

"The History of the Armenian People"
p. 83, Boston, 1965.

Jacques de Morgan

The great achievements of Artashes supplied material for many songs and folklore of Ancient Armenia, some of which Khorenatsi has fortunately preserved for us. A song about the city of Artashat begins as follows: "Artzshes went to the spot where the waters of Arax and Medzamor intermingle, and being pleased with the hill, he there constructed a city, calling it Artashat, after his own name. The Arax River aided him with the timber of forests (meaning that timber was brought down the river by rafting); he therefore carried out the cosntruction easily and quickly, and erected therein a temple."

"A History of Armenia"
p. 65, New York, 1964

Vahan M. Kurkjian

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաշէս Թագաւորէ Հայոց փոխանակ Արշակայ հօր իւրոյ ի քսան եւ ի չորրորդ ամի Արշականայ Պարսից արքայի. եւ յառաջադէմ եղեալ, ոչ զերկրորդականն ունի զահ, այլ զաւագութեան թեկն ածէ. որում հաւանեալ, յանձն առնու Արշական տալ նմա զնախագահութիւնն: Քանզի էր այր հպարտ եւ պատերազմասէր. որ եւ արքունիս իւր ի Պարսից աշխարհին շինեաց, եւ դրամ առանձին զիւր պատկերն հարկանէր. եւ զԱրշական ընդ իւրով ձեռամբ կացուցանէր Թագաւոր Պարսից, որպէս զՏիգրան որդի իւր Հայոց:

Խորենացի

``Պատմութիւն Հայոց``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 198,
Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1955

Արտաշէսը Թագաւորեց Հայերի վրայ իր Արշակ հօր տեղ պարսից Արշական Թագաւորի քսան եւ չորրորդ տարում, եւ առաջադէմ լինելով, երկրորդական զահը չնստեց, այլ աւագութիւն կամեցաւ եւ Արշականը հաւանելով, յանձն առաւ նախագահութիւնը նորան տալ. որովհետեւ հրպարտ եւ պատերազմասէր մարդ էր. իր արքունիքը պարսից աշխարհում շինեց, եւ առանձին դրամ կտրեց իր պատկերով, եւ Արշականին իր ձեռի տակ պարսից Թագաւոր կարգեց, ինչպէս իր որդի Տիգրանին` Հայոց Թագաւոր:

Խորենացի

``Հայոց Պատմութիւն``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 95,
Աշխարհաբարի Թարգմանեց եւ լուսաբանեց Խորէն Նպսկ.
Ստեփանէ, Բ տպագրութիւն, Ս. Պետերբուրգ, 1897

Արտաշէսն իր հօր` Արշակի փոխանակ Թագաւորում է Հայոց վրայ պարսից Արշական Թագաւորի քսանեւչորսերորդ տարում, եւ մեծանալով, չի կամենում երկրորդական զահը զրաւել, այլ ձգտում է աւագութեան. Արշականը համաձայնելով` տալիս է նրան նախագահութիւնը: Որովհետեւ (Արտաշէսը) հպարտ եւ պատերազմասէր մարդ էր, որ եւ Պարսկաստանում արքունի (պալատ) շինեց իրեն համար եւ առանձին դրամ կտրել տուեց իր պատկերով, եւ Արշականին իր Ձեռքի տակ Թագաւոր էր դնում Պարսկաստանի վրայ, ինչպէս եւ իր որդի Տիգրանին` Հայոց վրայ:

Խորենացի

``Հայոց Պատմութիւն``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 162,
Թարգմանութիւն Ակադեմիկոս Ստ. Մալխասեանի, Երեւան, 1961

``... Ապա երրորդ տարին եկան Սմբատ Բիւրատեանը եւ Թագաւորի որդիները, Արտաւազդն ու Տիգրանը, հայկական անբողջ զօրքով: Ապա վրաց (Քարթլիի) Թագաւորները հրամայեցին իրենց ամբողջ երկիրներին փախչել դէպի բերդերն ու քաղաքները, եւ լեռնաստանցիները (մթիուկները) ամրացրին բերդերն ու քաղաքները: Իսկ հայերը եկան եւ կանգ առան Թոեզքում: Հանդէս եկան նրանց մէջ դեսպանները եւ հաշտուեցին:

վրացիները վերադարձրին թագաւորի որդուն, որը կալանաւորուած էր, եւ օգնութիւն իօստացան այսպէս ասելով. «եթէ երեւան գա երեւէ թշնամի եւ պատերազմի ձեզ հետ, մենք երեկոքեան թագաւորներս անձամբ եւ մեր զօրքով ձեզ հետ կը լինենք եւ կ'օգնենք, իսկ եթէ որեւէ մէկի դէմ պատերազմէք՝ մենք տասը հազար սպառազէններով կ'օգնենք ձեզ: Եւ վրացական այս քաղաքում կը կտրենք դրամ Արտաշէս թագաւորի պատկերով»: Այս պատճառաւ հայերը վերադարձրին Վրաց (Քարթլիի) սահմանները՝ Ծուռա քաղաքը եւ Դեմոքի բերդը, Զաւախն ու Արդահանը: Եւ այնուհետեւ համերաշխ էին հայերը, վրացիները եւ օսերը, եւ երեք /ժողովուրդն/ էլ միասին կուռում էին թշնամու դէմ»:

«Քննական Տեսութիւն Հայ Ժողովուրդի Պատմութեան», Հատոր Ա, էջ 132-133, Երեւան, 1945

Հ. Մանանդյան

Մովսէս Խորենացի կը հաստատէ, թէ Արտաշէս դրամ կտրած է իր պատկերով, բան մը, որ շատ հաւանական է, քայց այս իշխանին ոչ մէկ դրամը մնացած է: Մինչեւ այսօր գտնուած հայկական դրամներէն շատերը շատ անկատար են, իսկ անոնց կրած շրջադրերու մեկնութիւնը յաճախ կասկածելի է:

«Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւնը» էջ 93-94, Պոսթըն, 1947

Ժագ դը Մորգան

Երթեալ Արտաշիսի ի տեղին, ուր խառնին Նրախ եւ Մեծամօր, եւ հաճեալ ընդ բլուրն, շինէ քաղաք յիւր անուն, անուանեալ Արտաշատ: Զետնտու լինի նմա եւ Նրախ փայտիւք մայրից. վասն որոյ անաշխատ եւ երազ շինեալ, կանգնէ ի նմա մեհեան, եւ փոխէ ի Բագարանէ զպատկերն Արտեմիդայ եւ զամենայն կուռս հայրենիս. քայց զԱպողոնի պատկերն արտաքոյ քաղաքին կանգնէ հուպ ի մանապարհն:

«Պատմութիւն Հայոց», Գիրք Բ., Գլուխ ԽԹ., էջ 288 Խորենացի Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1955

Արտաշէսը գնում է այն տեղը, որտեղ Արաքսը եւ Մեծամօրը խառնուում են, եւ այնտեղ բլուրին հաւանելով, քաղաք է շինում եւ իր անունով կոչում է Արտաշատ: Արաքսն էլ օգնում է նրան անտառի փայտով: Ուստի առանց դժուարութեան եւ արագ շինելով՝ այնտեղ մեհեան է կանգնեցնում եւ Բագարանից այնտեղ է փոխադրում Արտեմիսի արձանը եւ բոլոր հայրենական կուռքերը: Բայց Ապողոնի արձանը կանգնեցնում է քաղաքից դուրս՝ ճանապարհին մօտ:

«Հայոց Պատմութիւն», Գիրք Բ., Գլուխ ԽԹ., էջ 205 Խորենացի Թարգմանութիւն Ակադեմիկոս Ստ. Մալխասեանի, Երեւան, 1961

Մովսէս Խորենացին ծանցուած է իբրեւ պատմահայրը հայ ժողովուրդին: Իր գլուխ գործոց «Պատմութիւն Հայոց»-ը տասնըչորս դար ծառայած է իբրեւ դասագիրք եւ ուսման աղբիւր:

MOUSHEGHIAN, Kh. A., Hellenistakan Tramneri Shrdjanarutiune Hayastanum - Հելլենիստական Դրամների Շրջանառությունը Հայաստանում (The Circulation of Hellenic Coins in Armenia), "Handes Amsorya", Vol. LXXXIX, No. 10-12, October-December 1975, Vienna, Austria, pp 423-448. In Armenian, illustrations in text.

The ancient Hellenic coins circulated in Armenia, starting from IV Century B.C. have been presented with an introduction on metrology of Attic system and the manufacture of ancient Greek coins. The discussion includes the coins unearthed in Armenia as follows: Alexander the Great of Macedon and his successors, the Armenian kingdom of Sophene, Artaxiads of Armenia, Phoenicia, Parthia, and Roman Republic. The significance of all non-Armenian coins, with respect to international trade routes through Armenia have been observed and discussed.

RHODES, N. G., Some Armenian Notes, "The Numismatic Circular", Vol. LXXXIV, No. 10, October 1976, London, England, pp. 370-371, Illustrations in text.

The article discusses 1. Two new dates for Hetoum-Kaikhusrew bilingual trams; 2. An Armenian bilingual tram, overstruck on a Seljuk dirhem; 3. A seljuk dirhem overstruck on an Armenian tram.

BEDOUKIAN. P. Z., The Double Tram Series of Levon I of Cilician Armenia, "The Numismatic Chronicle", Seventh Series, Vol. XVI, 1976, London, pp. 98-108, pl. 18-25.

A comprehensive die linkage analysis of reverse to obverse dies has been conducted from 167 double trams, 166 half double trams and 1 quarter double tram. The material for this study has been provided from these sources: Metcalf hoard, Poladian hoard of Daphne, various museums and private sources, and lastly Bedoukian hoard. The data has been offered in a seven-page tabulated format. Also, remarks have been made on the coinage of Levon I and particularly of double tram in relation to the coinage of kings immediately succeeding him.

All articles are published in the language they are submitted. The editorial board of Armenian N J prepares the Armenian summary (highlights of article only) for English language articles and the English summary for Armenian language articles.

(Շար. էջ 31-էն) ՀԱՅ ՄՇՆԱԳՐԻ ՄԸ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒՄԸ

սկիզբէն մի էական մասը եղած է դրամին: Նիսիբիս (Մծբին) քաղաքը մաս կազմած է Տիգրան Մեծի կայսրութեան: Տիգրանակերտ հիմնադրուած է կայսրութեան կազմուելէն վերջ: Ուրեմն Նիսիբիսը կրնայ եղած ըլլալ արքայական փողերանոց մը մինչեւ Տիգրանակերտի փողերանոցին հիմնադրուիլը: Դրամագիտական տուեալներ բաւարար չեն այս ուղղութեամբ վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Կամ ալ մենագիրը կրնայ եղած ըլլալ սկզբնատառը փորագրիչ արւեստագետին եւ կամ ալ փողերանոցի վարիչ իշխանին:

Ե. Թ. Ներսէսեան